

BRENDAN BEHAN

GIDSLET

Komedie med sange

PERSONEN OG NATIONEN

»Gidslet« finder sted i Dublin i 1960, altså under den såkaldte Grænse-kampagne i Irland. Den varede fra 1956-62 og var organiseret af IRA – den irske republikanske hær – fra den syd-irske side af grænsen og rettet imod politi inde i Nordirland og de forholdsvis få britiske soldater, der dengang befandt sig i provinsen. Grænse-kampagnen var begrænset i omfang, havde meget ringe opbakning fra irske

katolikker, både nord og syd for grænsen, og var relativt ublodig. I hver fald sammenlignet med den nuværende runde i den 800 år gamle og tragiske broderstrid mellem englændere og irer, altså den omgang, der startede i 1969 – og som stadig står på og næsten hver dag koster liv.

Men Grænse-kampagnen var også relativt ublodig, hvis man sammenligner den med den foregående runde i broderstriden, nemlig den egentlige og afgørende irske befrielseskamp imod englænderne. Den startede med Påskeopstanden i Dublin i 1916 og sluttede – formelt i hvert fald – med en traktat i 1921, der gav selvstændighed til 26 irske amter, som

blev til Den irske Republik, men bevarede de seks nordøstlige amter under den britiske krone. Det er status quo i dag. Og Brendan Behan talerør i »Gidslet«, bordelindehaveren Pat, var netop med i 1916-21. Derfor hans sarkastiske forhold til IRA-officererne i den, i hans øjne, fanatiske og meningsløse Grænse-kampagne, som udkæmpes uden folkelig opbakning men for »sagens« skyld. Og dog – da der til sidst skal tages stilling i stykket, mellem det irske og det engelske – da ved Pat jo godt, hvilken side han står på ...

Det er dette dualistiske forhold til irsk nationalisme, som gør Behan til en god

Tove Wisborg, Vibeke Kull, Erling Dalsborg, Ruth Brejnholt, Gert Jeppesen og Falilou Saodeinde

Jørgen Fønss og Aksel Erhardsen

Bent Vestergaard og Jørn Holstein

dramatiker. Han forstår og føler den irske nationalisme, han sad selv i fængsel for »sagen« i flere år. Han frygter også den individuelle terrorismes brutalitet. Han forstår faren for, at nationalismen kan føre til latterligt, insulært drømmeri – legemliggjort af »Mosjø'en« i »Gidslet« – og han frygter, som socialist, den nationale kamps adskillelse fra den sociale kamp for bedre levevilkår. Og sidst men ikke mindst – forstår Brendan Behan, som den tolerante skørlevner han var, den umenneskelige puritanisme i nationalismen, i enhver »sag«, hvor menneskelighed underordnes en idé. I dette dualistiske forhold til den irske nationalisme minder Behan litterært om den lidt tidligere Sean O'Casey.

O'Casey fik også i sine værker, klart i stykkerne »The Shadow of a Gunman« og »Purple Dust«, den vanskelige, smertefulde splittethed frem. Og begge dramatikere valgte ofte komedien som deres form, fordi den irske humor, sort som præsternes og nonnernes tøj, så ofte er det eneste middel til at sammenfatte komplikationerne, gentagelserne og uløseligheden i den gamle strid. Litterært minder Behan om O'Casey. Men hans folkelighed har sin rod i Dublins pubber, hvor snakken går, de irske sange synges og den irske whiskey skylles ned med sort Guinness-øl. Hvor man ofte trækker et alkoholisk rullegardin ned for »the troubles«, problemerne i Nordirland, som man ikke kan gøre ret meget ved.

Gidsel-tagningen i Behans stykke kunne også finde sted i dag. Der *har* været gidsel-tagninger, også i denne runde af den irske konflikt. Britiske soldater er blevet holdt som gidsler af jævnaldrende irske guerillaer. Slum-børn fra Irland slår næsten hver dag slum-børn fra engelske byer ihjel – og omvendt. I »Gidslet« får den fattige Teresa fra Dublin og den fattige Leslie fra Londons Eastend ikke hinanden ... Det er sørgeligt, at »Gidslet« derfor stadigvæk i dag både er så tragisk – og morsomt. For som den irske forfatter Samuel Beckett har sagt om sin irskhed: »Når man står i den sidste blodige grøft, hvad er der da tilbage – andet end at synge«.

Ulla Terkelsen

Sådan er det gået – lige vidt

Omkring år 1000

Irland var oprindelig befolket af keltere, som blev invaderet af folk fra Danmark og Norge. Ierne kaldte dem samlet for The Danes. Der var ikke tale om direkte besættelse, men The Danes gjorde deres indflydelse stærkt gældende, og fik modstanden til at vokse.

Irland var dengang delt i fire provinser: Munster, Lienster, Connaght og Ulster, ledet af hver sin konge. Der var til stadighed krige mellem de fire del-riger på øen. Endelig lykkedes det en stærk mand, Brian Boru, at blive en slags overkonge. Han organiserede et felttog mod The Danes og slog dem i slaget ved Clontarf i 1014. Brian Boru døde selv i slaget, og irerne var igen et delt ø-

rige, nu blot befriet for overherredømmet.

Men fra England kom normannerne og fortsatte besættelsen af den grønne ø. Problemet for irerne var, at man ikke havde en bestemmelse om almindelig arvefølge, hvilket betød blodige stridigheder, hver gang en af provinsernes tronsæder skulle besættles. Men i England gælder arvefølgen, så det var forholdsvis nemt for den herskende monark at bevare kontrollen med Irland.

I 1500-tallet

I sidste halvdel af 1500-tallet herskede den stærke Elizabeth I, og hun lagde grunden til de modsætninger, der slår ud i terror, bomber og mord i dag. Elizabeth

ville indføre protestantismen, og gjorde det med fast hånd. Dette pres på irerne avlede modtryk, og i dag er over 90 procent af den oprindelige irske befolkning stadig katolikker. Desuden var Elizabeth jo »bastard«, født uden for ægteskab af den unge Anne Boleyn, med Henrik VIII som fader. Et sådant forhold måtte katolikkerne i sig selv tage afstand fra.

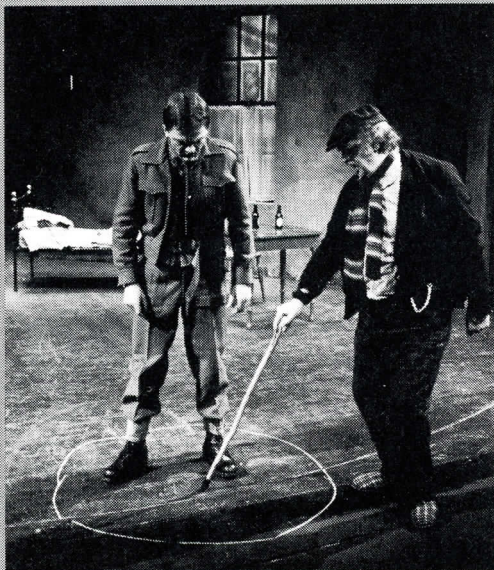
Siden kom den sorte prædikant Oliver Cromwell, der ikke kun så en farlig modstander i enhver katolik. For ham var det motiv nok til at slå ihjel, hvis en person overhovedet blot var irer.

I 1800-tallet

Nu bosatte mange rige englændere sig ud over hele Irland, dog koncentreret i de nordlige provinser med Belfast som hovedstad. De var alle protestanter, og det var næsten udelukkende englænderne, der besad jordene omkring de store godser, og det var englænderne, der senere i århundredet skabte hovedparten af al industriel udnyttelse i Irland.

Ved århundredskiftet

Flere forsøg blev gjort på at skabe mulighed for et irsk selvstyre, men det lykkedes ikke. I den irske befolkning steg utilfredsheden, og en eksplosion var uundgåelig. To stærke og ukontrollable følelser var rettet mod englænderne: de var begrebet af overklasse, en ret de selv havde taget sig på irernes bekostning, og så var englænderne protestanter!

Jørn Holstein, Tove Wisborg, Aksel Erhardsen og Bent Vestergaard

Påskeugen 1916

Da brød oprøret ud i Dublin. Et frihedsråd proklamerede den uafhængige irske stat. I byens hovedpostkontor holdt den hårde oprørskerne stand i 8 dage, mens de engelske granater regnede ned over byen og lagde de irske oprørers hovedkvarter i ruiner.

Englænderne var stadig de stærkeste. Femten frihedskæmpere blev skudt, og mange blev idømt fængselsstraffe. En af de irske kæmper i Påskeopstanden hed Eamon de Valera, der senere skulle blive den irske republiks præsident. Men vejen var endnu lang til Irlands selvstændighed.

I 1919

Det kom atter til uroligheder, og englænderne sendte trænedte soldater fra den europæiske skyttegravskrig over til øen. Kampene rasede over hele Irland. Men nu var de irske frihedskæmpere alligevel bedre forberedt, og i 1921 blev en irsk delegation indbudt til at forhandle i London. Blandt medlemmerne var folkehelten Michael Collins.

Englænderne ville nok gå med til irsk selvstyre, men krævede, at aflandets 32 provinser skulle de 6 nordlige omkring grevskabet Ulster bevares som engelske. Nordirland var fortrinsvis protestantisk og havde på mange områder gennemgået en anden kulturel udvikling end

de øvrige grevskaber på øen. Delegationen af frihedskæmpere vendte tilbage fra London, og havde skrevet under på den delvise selvstændighedsaftale med englænderne.

Nogle fandt at aftalen var det længste, man kunne komme med englænderne, andre fandt aftalen forræderisk, og de krævede et samlet, frit Irland helt uden engelsk indflydelse. Resultatet blev en borgerkrig.

I.R.A. – den irske republikanske hær – var startet som en borgervæbning, og dens arbejde fortsatte, og er til idag stærkt forgrenet. Denne hær af borgere er uforsonlig over for spørgsmålet om Nordirlands indlemmelse i det øvrige rige.

Aksel Erhardsen, Vibeke Kull, Erling Dalsborg, Gert Jeppesen, Bent Vestergaard, Jørgen Fønss, Tove Wisborg, Jørn Holstein og Ruth Brejnholm

Regi: Allan Lauridsen og
Claus Mydtskov
Suffli: Ingrid Gottschalck
Lys/lydass.: Peder Jacobsen
og Lise Lauridsen
Belysningsmester:
Niels Emil Larsen
Tonemester: Jens Ravn
Scenemester: Kai Johansen
Malersal: Jens Anker Olsen
Skræddersal: Hanne Gissel
Frisør: Joan Gylling
Rekvisitør: Viggo Jensen

Produktionsleder:
Jørn Walsøe
Overregissør: Max Hansen

Foto fra afsluttende prøver:
Rolf Linder
Plakat: Peter Bysted
Programredaktion:
Steen Mourier
Tryk: Kanne Tryk, Århus

Teaterchef Jacob Kielland
Premiere 19. december 1981
Slut 6. februar 1982
Aarhus Teater Store Scene

BRENDAN BEHAN

GIDSLET

Komedie med sange

Iscenesættelse:
ULF STENBJØRN

Dekoration:
JENS ANKER OLSEN

Kostumer:
CAROL LAWRENCE

Kapelmester:
PETER BECK

Oversættelse:
HENNING IPSSEN
(Sangtekster: Poul Sørensen)

Koreografi:
SANDY GRANT

Medvirkende:

Pat, bestyrer af logihuset	Aksel Erhardsen
Meg, hans samleverske	Tove Wisborg
Ropeen, gammel luder	Ruth Brejnholm
Rio Rita, homoseksuel vejarbejder	Gert Jeppesen
Prinsesse Grace, hans farvede kæreste	Falilou Saodeinde
Colette, luder	Vibeke Kull
Russisk sømand	Peter Gilsfort
Mosjø, husets ejer	Jørgen Fønss
Mr. Mulleady, embedsmand i forfald	Erling Dalsborg
Miss Gilchrist, socialarbejder	Marianne Flor
Teresa, tjenestepige fra landet	Birgitte Raaberg
IRA-officer, skolelærer	Søren Petersen
Frivillig Feargus O'Connor	Jørn Holstein
Leslie Williams, britisk soldat	Bent Vestergaard
Som irske politifolk: Helmuth Nygaard Hindsbak, Ole Hoffmann og Lars Lyager	

Orkester:

Peter Beck (klaver og harmonika)
Jørgen Skammeritz (concertina, dulcimer, tinfløjte)
Colm Lynch (guitar, bodhrán)

Handlingen foregår i et gammelt logihus i Dublin.
Stykkets 3 akter udspiller sig fra en formiddag til sen aften i 1960.

PAUSE efter 1. akt.

Slut ca. kl. 22.35

Ruth Brejnholt, Tove Wisborg, Vibeke Kull, Gert Jeppesen, Falilou Saodeinde og Peter Gilsfort

»En irsk oprørers bekendelser«

Jeg flyttede så hen til en god republikansk dame, der hovedsagelig levede af at holde hus for gælisktalende vejarbejdere ude vestfra. Alt, hvad hun gav dem, var lavet på ben, som stammede fra slagterens baggård bag ved huset, hvor de blev smidt ud, for at rotterne kunne gnave de sidste kødtrevler af. Når rotterne så var færdige med dem, samlede Hilda dem sammen, for hun var mægtig glad for dem til suppegryden. De var så billige og så fulde af næring, sagde hun.

Efterhånden kunne de arme

vejarbejdere kun lige akkurat holde sig oprejst ved at støtte sig til skovlen, og de forsøgte på alle måder at beklage sig over kosten til mig. Men jeg lod, som om jeg ikke forstod dem, selv om jeg forstod dem lige så godt, som hvis de havde talt engelsk. Sandheden var nemlig den, at jeg og Cornelius Mackie, en tidligere IRA-mand, også vestfra, blev fodret som præmie-kamphaner og fik æg pisket ud i mælk og somme tider med en sjat cognac i, for at vi kunne komme os oven på den hårde behandling, som vi formodedes at have været ude for i britiske og irske fængsler. Til sidst fik en af staklerne lært sig så meget engelsk, at han kunne sige til Hilda:

– Hvorfor altid suppe, men aldrig kød?

Hilda blev så chokeret, at hun måtte drikke sig en lille whisky, og hun sagde, at hun for fremtiden ville se at få fat i en håndfuld af slagterens affald og sige, at det var til kattermad. Og de afgnavede ben i suppegryden boblede vredt ved tanken.

Somme tider, når rotterne var rigtig modige og frække, kom de helt ind i huset. Det var slemt nok, at de kom ind i køkkenet, men når de oven i købet kom ind i soveværelset og satte sig på Hildas toiletbord, var det lige ved, at hjertet stod stille i livet på én. Jeg stirrede på dem, rystende af angst, men Hilda viftede dem bare væk.

– Gå ned med jer, sagde hun. Hun var ikke meget for at sætte sig i udgift til madrasser, lagner og tæpper, men foretrak for det meste at

købe gamle brugte sofaer. Den logerende fik så besked på at snitte en revne i betrækket og krybe ned i polstringen, hvad der kunne være meget godt, indtil han en aften havde en pige med hjem. Det kunne godt være lidt svært for hende at finde sig til rette under de forhold. En af de logerende, en ung skuespiller, der hed Dick, insisterede på at ligge med lagner og tæpper. Nå, men disse *culchiemachs*, som vi kalder dem, der taler gælisk, de fandt en aften på, at de ville spille klink. Og for at mønterne ikke skulle rulle rundt over hele gulvet, måtte de have et tæppe at smide dem på.

Hele banden masede så ind til Dick, der forskrækket holdt hænderne ned foran skridtet. Han var nemlig knyttet til det ene af de to teatre i Dublin, der er kendt som Sodoma og Begorrah, og troede, at han skulle voldtages.

- Åh nej, åh nej, jamrede han. - I må ikke kaste jer over mig på den måde; ikke sådan hulter til bulter.

-Tag det roligt, sagde en af de spillelystne, - og slip bare, hvad du har i hænderne. Der er ingen grund til at tage sig til hovedet. Vi skal bare bruge dit tæppe til at spille klink på.

Og så hev han alt sengetøjet af, så staklen ikke havde en trevl over sig.

Cornelius Mackie var ikke videre begejstret for dette system med nul sengetøj, så han anskaffede meget fornuftigt selv noget, hvad jeg i øvrigt også gjorde. Men han var meget ulykkelig ved tanken om, at hans bror Séan skulle komme og se ham i omgivelser, der var så uvante for ham. Men jeg kan da huske, at da broderen endelig dukkede op, krøb han uden at betænke sig op i sengen og sov ved siden af Mackie, og det fortsatte han med det næste halve år. Séan

dyrkede for øvrigt en ganske udmærket fidus med at lade sig køre over af udenlandske ambassadørers biler. Diplomaterne foretrak i reglen at ordne erstatningsspørgsmålet uden rettens mellemkomst, og bortset fra enkelte skrammer og en brækket ankel, der skyldtes en velmenende hunds initiativ, klarede Séan sig helt godt ved sit speciale.

Der boede i huset også en højst respektabel dame, som udførte et stort arbejde inden for kirken. Somme tider, når vi mødtes på trappen, stoppede hun op for at advare mig mod de andre logerende.

- Det er skam ikke alle her i huset, der lever lige så pænt og sobert, som De gør.

På det tidspunkt tjente jeg til livets ophold ved at give væddeløbshunde stimulerende midler.

Brendan Behan

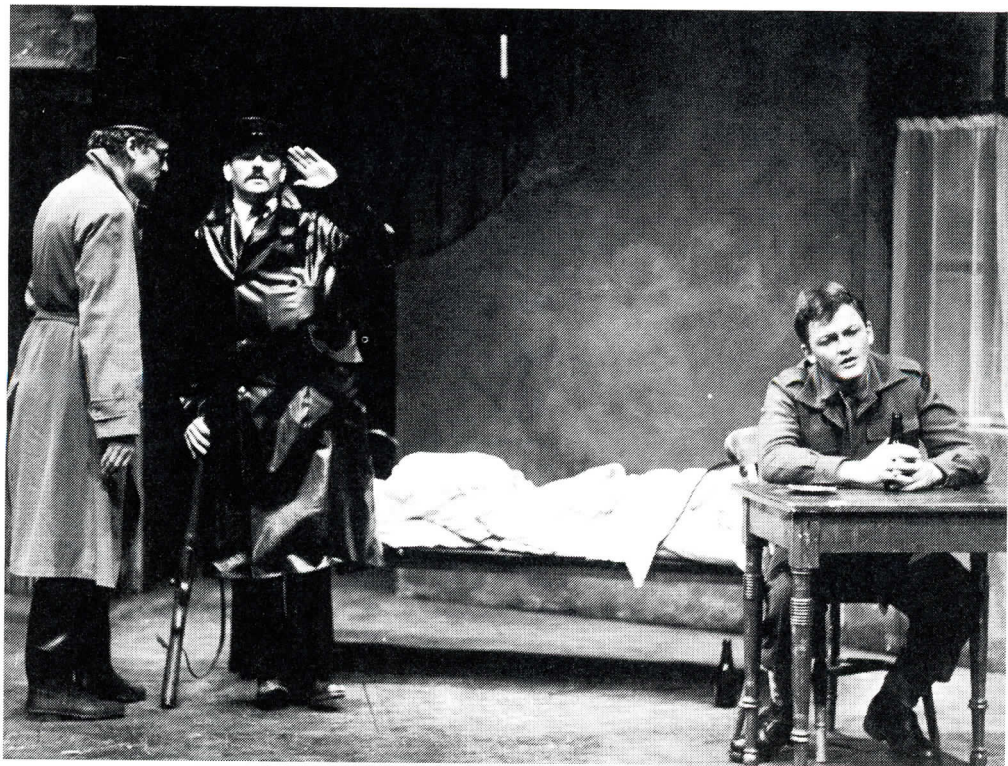
Birgitte Raaberg og Bent Vestergaard

Aksel Erhardsen, Jørgen Fønss og Bent Vestergaard

I forgrunden: Erling Dalsborg, Tove Wisborg og Marianne Flor

Søren Petersen, Jørn Holstein og Bent Vestergaard

En anden slags dramatiker

Brendan Behan blev født i Dublin i februar 1923, og det skete, mens hans fader sad i fængsel for republikansk virksomhed. Hans moder havde tidligere været gift med en anden lige så indædt republikaner, der deltog i Påskeopstanden i 1916 og var blandt de overlevende, men han bukkede under for den store influenza-epidemi i 1918.

Moderen var søster til Peadar Kearney, også ivrig republikaner og forfatter til den irske nationalsang »A Soldier's Song« samt en lang række andre patriotiske, lyriske og humoristiske ballader.

Da faderen var løsladt, flyttede familien med de fire børn, fra begge ægteskaber, ind i en faldedefærdig lejlighed i Russell Street i den nordlige del af Dublin. Lejligheden var i forvejen beboet af Brendan Behans farmoder. Både moderen og faderen var usædvanlige mennesker. Faderen Stephen var håndværker og maler, det var tradition i hans familie, men han havde tidligere i en kort periode læst til præst og var i det hele taget meget belæst og velformuleret i forhold til sin arbejdsbaggrund. Moderen Kathleen var en god sanger med et stort repertoire af irske ballader og viser, som hun benyttede enhver lejlighed til at optræde med, og hun lærte sine børn dem.

Allerede som 8-årig blev

Brendan meldt ind i den republikanske ungdomsorganisation Fianna, der på det tidspunkt var nært knyttet til Den Irske Republikanske Hær, I.R.A., som rekrutteringsskole. I 16-års alderen var knægten Brendan fuldt »skolet« og opdraget i den rette ånd som nationalist og katolik.

Fra moderen erhvervede han sig en katolsk livsindstilling, en romantisk republikansk holdning, en god stemme og en »teatralsk« personlighed. Fra faderen fik han indsigt i den irske katolske smag for litteratur og en stærk venstreorienteret politisk overbevisning. Men faderen gav ham samtidig en vittig kynisme.

Også farmoderen prægede den unge Brendan meget. Hun introducerede ham til alkoholen, i det hele taget til

en sorgløs livsførelse og samvær på værtshusene med mange af de farverige personer, der senere dukker op i hans dramatiske arbejder.

Det var denne unge Brendan Behan, der var ivrig efter at se I.R.A. i aktion omkring starten af Anden Verdenskrig. Men trods det, at han fuldt ud accepterede den illegale hærs fanatiske idealer, var han ikke den type, der let lader sig underkaste disciplinen, som er nødvendig i en undergrundshær. Og han drog ene mand på en bombemission til Liverpool – men blev taget af grænsekontrollen, inden han overhovedet kom ud af Irland. Det var i 1939, da var Brendan 16 år gammel.

Han blev sendt på en slags skole og opdragelsesanstalt af de britiske myndigheder.

Skolen hed Borstal, og her benyttede Brendan årene fra 1939–41 flittigt til at læse og dygtiggøre sig. Han havde forladt skolen som 14-årig, og der var meget at indhente for hans nysgerrige sjæl.

Senere brugte han oplevelserne fra ungdomsanstalten i Borstal og sit politiske fangenskab i Irland i årene fra 1942–46 til det første dramatiske arbejde »The Quare Fellow« (»Særlingen«, opført på Aarhus Teater i 1966). Og oplevelserne som fange indgår også i hans selvbiografiske værk »Borstal Boy« (»En irsk oprørers bekendelser«) fra 1958.

Også fængselsårene fra 42–46 gav Brendan Behan regelrig tid til at læse og studere. Han lærte sig blandt andet det oprindelige irske sprog, gælisk. Og han begyndte at skrive i de år.

I slutningen af 40'erne og begyndelsen af 50'erne skrev han flittigt, men kæmpede allerede da mod den dvaskhed, der følger af for meget drikkeri. Især Irlands Radio og de irksprogede aviser og blade aftog hans stof. Han skrev bl. a. to mindre radiospil, »Moving Out« og »The Garden Party«.

I 1958 dukkede et nyt stykke af Brendan Behan op med titlen »An Giall«. Det var »Gidslet« i sin første udgave og skrevet på irsk. Med en række ændringer, flere sange og et par helt nye figurer indlagt, kom den engelske version »The Hostage« til London. »Gidslet« blev første gang vist i Danmark på Allé-Scenen i København i 1961, og året efter fulgte en opsætning på Aalborg Teater.

I 1964 døde Brendan Behan

af sukkersyge, godt hjulpen af de skader, alkoholen havde aflejret i hans krop. Men blandt hans papirer lå et ukomplet skuespil med titlen »Richard's Cork Leg«. En lille gruppe af forfatterens venner fra teaterverdenen i Irland og England fandt et par år senere flere fragmenter og notater til stykket, og i 1972 blev det opført for første gang.

Brendan Behan havde nu lært bl. a. fra teaterlederen og iscenesætteren Joan Littlewood, der på sit Theatre Workshop havde arbejdet med »Gidslet«: at en klar intrige, en fremadskridende handling og en ydre logik ikke er nødvendige bestanddele i moderne dramatik. Behans landsmand blev i de år en af fædrene til den absurde dramatik, han hed Samuel Beckett.

